

Het Koningshof

Pieter Mensert

Volgens overlevering heeft in de omgeving van de Raam en Verlorenkost een hofstede gelegen, mogelijk een kasteel of versterkte boerderij. Ook C.J. de Lange van Wijngaerden spreekt over een hofstede in die omgeving, genaamd de Koningshof.¹ Het gebied waar dit hof gezocht moet worden, wordt ruwweg begrensd door de Raam, Vlamingstraat, Vest en Verlorenkost. De vraag rijst nu of de locatie van deze hofstede exact te bepalen is met behulp van het hofstedengeldregister van 1397. Daarnaast is er de vraag aan wie het Koningshof zijn naam heeft ontleend.

In 1335 werd de middeleeuwse stad begrensd door de grachten van de Spieringstraat, de Zeugstraat, de Turfmarkt en de Raam. Tussen 1335 en 1350 werd Gouda uitgelegd bij de Turfmarkt tot aan het water van de Nieuwehaven en langs de Kleiweg tot aan de Kleiwegstraat. Rond 1350 werden de singels gegraven en daarbinnen de gebieden in percelen verdeeld. Deze percelen werden verkocht en de koper moest elk jaar hofstedengeld betalen aan de landsheer, in Gouda aan de heer van Gouda, in die tijd Jan van Henegouwen, een broer van Willem V, graaf van Holland.

De westzijde van de Raam heette oorspronkelijk Koningstraat. De percelen langs deze straat strekten zich uit tot aan de zijkant. De zijkant, die halverwege de Raam en de Vest ligt, is nog te zien op de kadastrale kaart van 1832. Het gebied tussen de zijkant en de Turfsingel was niet uitgegeven. Langs de Turfsingel lag een aarden wal ter verdediging van de stad. De oudste vermelding van de Koningstraat dateert uit 1356.² Aan deze straat heeft waarschijnlijk een hofstede gelegen die in de bronnen het Koningshof wordt genoemd. De Lange van Wijngaerden schrijft dat het Koningshof vernoemd is naar koning Willem II (1227-1256) en de Keizerstraat naar de Duitse keizer. Onlangs werd bekend dat de Keizerstraat naar een bewoner is genoemd: Zijbrant Keyser.³ Derhalve kunnen vraagtekens worden gezet bij de bewering van De Lange van Wijngaerden dat koning Willem II de naamgever van het Koningshof is.

Om uit te zoeken waar in het onderhavige gebied geen hofstedengeld werd betaald, is een tabel gemaakt met gegevens uit de hofstedengeldregisters.⁴ Omdat de prijs per roede 18 penningen bedroeg, is het mogelijk de breedte van de percelen te berekenen. De volgende stap is om de bedragen van de andere kohieren om te rekenen naar de breedte van de percelen. Nu is het mogelijk om overeenkomsten te vinden. Met behulp van de kadastrale kaart van 1832 is het doenlijk het huidige huisnummer te achterhalen. Het resultaat van deze exercitie is terug te vinden in de tabel.

Uit de tabel valt af te leiden dat in 1397 tussen de Messenmakerssteeg en de Verlorenkost geen hofstedengeld werd betaald. Uit het kohier van 1597 blijkt dat in dat jaar voor alle percelen hofstedengeld moest worden betaald, terwijl volgens het kohier van circa 1580 dat voor slechts twee percelen het geval was. Daaruit kan worden afgeleid dat tussen circa 1580 en 1597 het gebied tussen de Verlorenkost en de Messenmakerssteeg opnieuw is verkaveld en dat de eigenaars van die percelen hofstedengeld moesten betalen. In de bronnen wordt dit gebied vaak Koningshof genoemd. In het gebied tussen de Messenmakerssteeg en de Verlorenkost zal de verdwenen hofstede gesitueerd zijn geweest, daar er geen hofstedengeld betaald werd.

Een interessante actie vond plaats in 1471. Het Mariaklooster verkocht toen een perceel achter de bebouwing aan het noordelijke uiteinde van de Koningstraat bij de Verlorenkost⁵, waarbij bepaald werd dat de bewoners van de 'cameren' aan de straat het hofstedengeld zouden blijven opbrengen. Ook daar werd dus al gewoond. Blijkbaar

2000	1830	1397			1580		1597-1945			omge-
huisnr.	kadaster	volg	breedte	bedrag	breedte	bedrag	volgnr	breedte	bedrag	rekend
		nr	roede	penning	roede	penning	kohier	roede	stuivers	penning
Verlorenkost										
					3,5	63	300	3,5	5-4	63
							301	1,5	2-4	27
							302	3,5	5-4	63
							303	3	4-8	54
					3	54	304/309	3	4-8	54
Kandeelsteeg										
28	944						310	4,5	6-12	81
	943						311	1,5	2-4	27
	939/941						312	3	4-8	54
32	936						313	1,5	2-4	27
							314	1,5	2-4	27
Messenmakerssteeg										
34	921/922	304	6	108	6	108	315	1	1-8	18
							315	1	1-8	18
							316	1	1-8	18
38/36	920						317	1,5	2-4	27
40	916						318	1,5	2-4	27
		305	1	18	3	54	319	3	4-8	54
54	913/915	306	1	18						
		307	1	18						
58	912	308	1,5	27	3	54	320	3	4-8	54
		309	1,5	27						
		310	1	18						
60	911	311	1	18	3	54	321	3	4-8	54
		312	1	18						
		313	1	18						
62	909	314	1	18	3	54	322	3	4-8	54
		315	1	18						
		316	1	18						
80	905/908	317	4,5	81	4,5	81	323	4,5	6-12	81
82	904	318	1,5	27	1,5	27	324	1,5	2-4	27
84	903	319	1,5	27	1,5	27	325	1,5	2-4	27
86	902	320	1,5	27	1,5	27	326	1,5	2-4	27
Vlamingstraat										

Tabel: Raam tussen Verlorenkost en Vlamingstraat

waren de 'cameren' eigendom van het klooster, maar werden ze gebruikt door particulieren.⁶ Het Koningshof zal derhalve tussen 1397 en 1471 verkaveld zijn. De vraag of de locatie van de hofstede exact te bepalen is met behulp van het hofsteden-geldregister van 1397 kan met ja worden beantwoord. Het betreft het gebied langs de Raam tussen de Verlorenkost en Messenmakerssteeg. Tussen 1397 en 1471 is een begin gemaakt met het opsplitsen in kleinere percelen waarover hofstedengeld betaald moesten worden. Een antwoord op de vraag wie de naamgever van het Koningshof is, valt vooralsnog niet te geven.

Noten

- 1 C.J. de Lange van Wijngaerden, *Geschiedenis en beschrijving der stad van der Goude* II (Amsterdam en Den Haag 1817) 62-64.
- 2 J.E.J. Geselschap, Inventaris van de archieven van het St. Catharinagasthuis, het St. Elizabethgasthuis en het Bestedelingenhuis te Gouda (Gouda 1966) inv.nr. 289.
- 3 Henkjan Sprokholt e.a. (eds.), *Een kijkje in de Keizerstraat* (Gouda en Delft 1994) 33.
- 4 K. Goudriaan e.a., *Het Goudse hofstedengeldregister van ca. 1397 en andere bronnen voor de vroege stadsontwikkeling van Gouda* (Hilversum 2000). J.E.J. Geselschap, Inventaris van de archieven van het St. Catharinagasthuis, het St. Elizabethgasthuis en het Bestedelingenhuis te Gouda (Gouda 1966), inv.nrs. 604-619, 620-621, 622.
- 5 Kadastraal D962 t/m D965).
- 6 L.A. Kesper, Inventaris der oud-rechterlijke archieven van Gouda (Gouda z.j.) inv.nr. 319, f. 8v. Wim Denslagen (ed.), *Gouda. De Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst* (Zeist en Zwolle 2001) 180.